

Mikkeli varuskuntakaupunkina – varuskuntaelämää Mikkelissä

Pia Puntanen

Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu

Pia Puntanen

Mikkeli varus- kuntakaupunkina – varuskuntaelämää Mikkelissä

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

XAMK INSPIROI 78

KAAKKOIS-SUOMEN AMMATTIKORKEAKOULU
MIKKELI 2023

© Tekijät ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Kannen kuvat: Sotamuseo ja Jalkaväkimuseo.

Taitto ja paino: Grano Oy

ISBN: 978-952-344-559-8 (nid.)

ISBN: 978-952-344-560-4 (PDF)

ISSN: 2489-2475 (nid.)

ISSN: 2489-6764 (verkko)

julkaisut@xamk.fi

TIIVISTELMÄ

Julkaisussa käsitellään tiiviisti Mikkelin varuskuntaa, joukko-osastoja ja varuskuntaelämää rauhan ja sodan aikana. Mikkelin sotilaallista historiaa on määritellyt paikkakunnan sijainti itäisessä Suomessa. Sotilasasutus vakiintui alueelle 1680-luvulta lähtien. Mikkelin kaupunkiin perustettiin Suomen ensimmäisen asevelvollisen armeijan varuskunta 1880-luvun alussa. Sen varusväkenä toimi vuosina 1902–1917 venäläisiä joukkoja. Tuolloin varuskuntaa laajennettiin merkittävästi. Suomen itsenäistyttyä puolustusvoimat toimivat kaupungin kasarmialueella aina 1970-luvulle saakka. Uusi kasarmialue rakennettiin kaupungin ulkopuolelle 1950-luvun lopulta lähtien. Karkialammella varusmiehiä koulutettiin vuoteen 2006 saakka.

Sekä sisällissodan (1918) että toisen maailmansodan (1939–1945) aikana puolustusvoimien Päämaja toimi Mikkelissä ja lähiympäristössä ylipäällikkö Gustaf Mannerheimin johdolla. Varuskunnan lisäksi Mikkeli on ollut myös sotilashallinnon keskus. Eri aikoina kaupungissa on sijainnut sotilassiirien ja läänien esikunta sekä muita puolustusvoimien toimintoja. Vuodesta 2008 lähtien paikkakunnalla on toiminut Puolustusvoimien laajimman puolustushaaran maavoimien esikunta.

Mikkelin varuskunnan joukko-osastoja olivat sotien välisellä kaudella Polkupyöräpataljoona 3, II/Kenttätukirykmentti 3 sekä Ratsastava patteri. Savon prikaatin perustamisvaiheet juontavat 1700-luvulle. Sotien välisenä aikana se toimi muun muassa Käkisalmissa. Toisen maailmansodan päätyttyä Mikkelin varuskuntaan asettui Jalkaväkirykmentti 7, Tyrjän rykmentiksi nimetty, sodassa ansioitunut rykmentti. Nimi muutettiin 6. prikaatiksi vuonna 1953 ja lopulta Savon prikaatiksi vuonna 1957.

Varuskunnat ovat aina vaikuttaneet sijaintipaikkakunnillaan eri tavoin: ne ovat tuoneet taloudellista aktiviteettia, työpaikkoja, kulttuurisia toimia ja tapahtumia. Samalla ne ovat muodostaneet omat yhteisönsä, joilla varsinkin vanhempina aikoina on ollut oma tapansa toimia, sosiaaliset koodit ja hierarkiat. Varusmiehille ja -naisille armeija-aika on aina ollut merkityksellinen kokemus – rauhan aikana erilainen kuin sodan vuosina.

ABSTRACT

This publication explores the garrisons, military units, and garrison life in both peacetime and wartime in Mikkeli. The military history of Mikkeli has been defined by the town's location in eastern Finland. Military settlements were established in the area from the 1680s onwards. Finland's first general conscript army was established in the early 1880s, with one of its eight garrisons established in Mikkeli. The garrison was occupied by Russian troops from 1902 to 1917. During that time, the garrison was significantly expanded. After Finland gained independence, the armed forces operated in the city's barracks until the 1970s. A new garrison was built outside the city in the late 1950s. Conscripts were trained in Karkialampi until 2006.

Both during the Civil War (1918) and the Second World War (1939–1945), the headquarters of the defense forces operated in Mikkeli and its surrounding areas under the leadership of the Commander-in-Chief, Finnish Marshal Gustaf Mannerheim. Besides the garrison, Mikkeli has also been a center for military administration. At different times, military districts, regional headquarters, and other defense force functions have been located in the city. Since 2008, the Army Command has been operating in the city.

The founding stages of the Savo Brigade trace back to the 1700s. During the interwar periods, the military units of Mikkeli Garrison included the 3rd Bicycle Battalion, Field Artillery Regiment 3/II, and a Cavalry Battery. After the Second World War ended, the 7th Infantry Regiment, a regiment distinguished in the war and also called the Tyrjä Regiment, was stationed in Mikkeli Garrison. The name was changed to the 6th Brigade in 1953 and eventually to the Savo Brigade in 1957.

Garrisons have always impacted their host communities: they have brought economic activity, jobs, cultural events, and activities. At the same time, they have formed their communities with their specific ways of functioning, social codes, and hierarchies, especially in earlier times. Military service has been a meaningful experience for conscripts – different in peacetime compared to wartime.

LUKIJALLE

Tämän julkaisun taustalla on Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa vuosina 2021–2023 toteutettu Euroopan aluekehitysrahaston osarahoittama hanke ”Lisätty todellisuus matkailun edistäjänä – ARMikkeli”. Hanke syntyi toisaalta edistämään Mikkelin varuskunta-alueilla toimivien yritysten ja toisaalta mikkeliläisten sotahistoriaan liittyvien museoiden tarpeita uusimpien digitaalisten menetelmien hyödyntämisessä. Sisällöllisesti painopiste on ollut Mikkelin sotilashistoriaan liittyvässä kulttuuriperinnössä, kun taas digitaalisten teknologioiden osalta keskiössä ovat olleet lisätyn todellisuuden ja virtuaalitodellisuuden teknologiat. Hankkeessa luotiin Päämajakaupunki Mikkeli, lisättyä todellisuutta hyödyntävä paikkaperustainen sovellus, joka käsittää kymmeniä Mikkelin sotahistoriaan kuuluvia kohteita sisältöineen. Hankkeemme oli mahdollista hankkia käyttöönsä Sodan ja rauhan keskus Muistin sisältöjohtajan Pia Puntasen asiantuntijatyötä, mikä mahdollisti myös tämän julkaisun syntymisen hankkeessa.

Hankkeen aikana huomasimme, että Mikkelin historiasta varuskunta-kaupunkina ei ollut saatavilla helppolukuista, mutta kuitenkin kattavaa tekstiä, jonka avulla aiheeseen voisi tutustua nopeasti. Aiheesta on kirjoitettu ansiokkaita kirjoja, ja osa tiedoista löytyy vanhoista lehdistä. Näitä lukemalla on kuitenkin vaikeaa muodostaa kokonaiskuvaa aiheesta sellaisessa ajassa, joka esimerkiksi Mikkeliissä vierailevilla matkailijoilla on käytettävissä.

Aloite julkaisuun tuli hankkeeseen osallistuneiden varuskunta-alueiden yritysten taholta, jotka halusivat tarjota asiakkailleen helpon tavan tutustua Mikkelin varuskuntahistoriaan. Toisaalta julkaisu tukee myös yritysten omaa sisällöntuotantoa ja markkinointia. Erityiskiitos aktiivisuudesta julkaisun suhteen kuuluu Karkialammen varuskunta-alueella toimivalle Army Hostelille, jolla on majoitustilojensa yhteydessä näyttely Mikkelin varuskuntahistoriasta. Kiitämme Markku Riittistä, Vuokko Salosta ja Pekka Uotilaa, jotka saimme arvioimaan ja kommentoimaan julkaisun käsikirjoitusta.

Näistä lähtökohdista hankkeessa tuotettiin nyt käsillä oleva julkaisu *Mikkeli varuskuntakaupunkina – varuskuntaelämää Mikkeliissä*. Tekstin tarkoitus on toimia orientaationa ja tiiviinä katsauksena Mikkeliissä toimineiden varuskuntien ja joukko-osastojen historiaan ja alueen soti-

lashistoriaan. Julkaisussa käsitellään Mikkeliissä sijainneita varuskuntia, joukko-osastoja ja varuskuntaelämää rauhan ja sodan aikana. Syvälii-
semmin lukija pääsee aihepiiriin käsiksi käsikirjoituksen lopussa olevan
lähdeluettelon avulla.

Julkaistu on suunnattu kaikille Mikkelin varuskuntahistoriasta kiinnostu-
neille, ja siksi se julkaistaan suurelle yleisölle suunnatussa Xamk Inspiroi
-sarjassa. Matkailijoiden lisäksi julkaisu oletettavasti kiinnostaa myös pai-
kallisia ja esimerkiksi niitä, jotka itsekin ovat suorittaneet varusmiespal-
veluksensa Mikkeliissä. Mielestäni julkaisussa on onnistuttu kuvaamaan
Mikkelin varuskuntahistoria tiiviisti, mutta kuitenkin elävästi, ja se sisältää
paljon mielenkiintoisia yksityiskohtia.

Mikkeliissä 30.11.2023

Timo Partala, FT, tutkimuspäällikkö

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ.....	5
ABSTRACT.....	6
LUKIJALLE	7
1 SOTAVÄKI MIKKELIN SEUDULLA RUOTSIN JA VENÄJÄN VALLAN AIKANA.....	10
1.1 Osana Ruotsin valtakuntaa – sotamiehet torpissaan ja upseerit kartanoissaan	10
1.2 Suomen autonominen ruhtinaskunta – kasarmeja sotaväelle	12
1.2.1 Asevelvollisuusarmeija – Mikkelin ”Vanha kasarmialue” rakennetaan ..	13
1.2.2 Reservikomppanian kasarit Tuusulanlaaksoissa	15
1.2.3 Venäläisjoukot laajantavat varuskuntaa	16
2 ITSENÄISEN SUOMEN PUOLUSTUSVOIMAT MIKKELISSÄ	19
2.1 Varuskunnan vaiheet sotien välisenä aikana.....	19
2.2 Toisen maailmansodan aika – Mikkeli päämajakaupunkina	20
2.3 ”Vanhalta kassulta” Karkialammelle.....	22
2.3.1 JR7:stä Savon prikaatiksi – omalla kasarmilla	22
2.3.2 Savon prikaati Karkialammelle.....	23
2.3.3 Sotilashallintoa ja muuta toimintaa.....	25
2.3.4 Vanha kasarmialue puolustusvoimien jälkeen	26
2.4 Varusmiesten koulutus lakkaa – Maavoimien esikunta Mikkeliin.....	28
3 SAVON PRIKAATIN PERINNEJOUKKOJEN VAIHEITA 1700-LUVULTA TOISEEN MAAILMANSOTAAN	29
3.1 Savon prikaati 1700-luvulla	29
3.2 Savosta Karjalaan ja takaisin – Savon prikaati 1920–1930-luvuilla	30
3.3 Toisen maailmansodan aika	31
3.3.1 Talvisodan aika.....	31
3.3.2 Jatkosota – Tyrjän rykmentti ja muut perinnejoukot	32
4 VARUSKUNTAELÄMÄÄ MIKKELISSÄ ERI AIKAINA.....	35
4.1 Vanhan väen herraskainen meno.....	35
4.2 ”Kasarmimme eessä, suuri portti on”	37
4.3 Metsäkasarmin elämää.....	40
LÄHTEET	45

1 SOTAVÄKI MIKKELIN SEUDULLA RUOTSIN JA VENÄJÄN VALLAN AIKANA

1.1 Osana Ruotsin valtakuntaa – sotamiehet torpissaan ja upseerit kartanoissaan

Mikkelin¹ sotilaallista historiaa on määritellyt paikkakunnan sijainti itäisessä Suomessa. Alue oli asutettu jo rautakaudella, ja siitä kehkeytyi usean tien risteyspaikkakunta jo varhain. Mikkelin kirkonkylässä sijainnut otollinen kenttä, malmi tai plaani, kuten sitä kutsuttiin, määräytyi seutukunnalle sijoitettujen ruotujoukkojen ja jääkärien harjoituspaikaksi.

Ruotujakolaitos oli Ruotsissa ja Suomessa 1680-luvulla toteutettu sotailaitoksen uudistus. Sotamiehet kerättiin 2–6 talon muodostamista ruoduista, jotka yhteisvastuullisesti kustansivat sotilaan varusteineen ja aseineen. Ruotusotamies sai myös torpan ja pienen maapalan, josta hän perheineen sai elannon. Itä-Suomessa ruotumiehet olivat usein taloissa renkeinä.

Ratsutilat eli rustholliit kustansivat armeijalle ratsusotilaan varusteineen ja hevosineen. Sitä vastaan he saivat kruunulta vapautuksen verosta ja tarvittaessa myös oikeuden kerätä veroja niin sanotuilta aputiloilta eli augmenteilta.

Luontaistalouden aikana virkamiesten palkka maksettiin virkatalojen tuottona. Niinpä myös upseereille ja muille virkamiehille määrättiin sotilasvirkatalot asuttaviksi ja viljeltäviksi. Tarpeen mukaan myös lähitalojen

¹ *Mikkeli alueena = Savilahden pogosta eli kihlakunta mainittiin ensimmäisen kerran Pähkinäsaaren rauhan asiakirjoissa 1323. 1600-luvun alussa alueen kirkko oli nimetty arkkienkeli Mikaelin mukaan. St. Michels socken säilyi pitäjän nimenä pitkään; asiakirjoihin suomeksi käännetty nimi tuli 1820-luvulla. Mikkelin kaupunki perustettiin 1838 Mikkelin pitäjän kirkonkylän paikalle. Tässä esityksessä Mikkeli-nimi kattaa kaikki historialliset alueet.*

Kustaan sota (1788–1790) Ruotsin ja Venäjän välillä ulottui Mikkelin seudulle. 13.6.1789 Ruotsin joukot Savon prikaatin johdolla onnistuivat lyömään hyökkääjän kaupungin eteläpuolella Porrassalmella. Taistelun muistopäivä on edelleen Savon prikaatin perinnepäivä.

Ruotsin vallan aikana Mikkelin seudulla ei ollut sotaväelle tarkoitettuja kasarmeja. Sen sijaan 1770-luvulta lähtien Mikkelin kirkonkylään⁴ rakennettiin harjoituskentän länsilaidalle ja Naisvuoren itärinteelle pieniä puisia varastorakennuksia. Kirkonkylästä, jossa harjoituksia pidettiin, pyrittiin tekemään koko Savon puolustuksen tuki- ja varastopaikkakunta.

1.2 Suomen autonominen ruhtinaskunta – kasarmeja sotaväelle

Kun Suomi liitettiin autonomisena suuriruhtinaskuntana Venäjän keisarikuntaan vuonna 1809, lakkautettiin samalla sotaväki. Upseerit ja aliupseerit saivat nauttia eläkkeenä sotilasvirkatalojensa tuoton kuolemaansa saakka, jonka jälkeen ne siirtyivät valtion vuokratiloiksi. Ruotumiehet ja jääkärit sen sijaan saivat etsiä elantonsa parhaan kykynsä mukaan.

1800-luvun alkupuolella, Napoleonin hyökättyä Venäjälle, Suomeen perustettiin pieni määrä värvättyjä joukkoja. Krimin sodan aikana (1854–1856) aktivoitiin ruotujakolaitoksen pohjalta yhdeksän pataljoonaa, joista viides ruotujakoinen tarkk-ampujapataljoona koottiin Mikkelin seudulta vuonna 1855.⁵ He palasivat ruoduilleen sodan päättyttyä 1856. Kesäisin järjestettiin harjoituskokouksia aina vuoteen 1867 saakka, jolloin ruotuväki lopetettiin taloudellisiin syihin vedoten. Mikkelin pataljoonan viimeinen paraati pidettiin Hallitustorilla 22.6.1868.

Krimin sodan jälkeen kaupunkiin sijoitettiin kasakkakomennuskunta, jolle rakennettiin kasarmi Maaherrankadun ja Vilhonkadun kulmaukseen, nykyisen Mikkelin musiikkiopiston paikalle. Vuonna 1859 siellä majaili 89 kasakkaa, joista 47 oli tarkk’ampujia ja 42 Donin kasakoita. Kasakoiden määrä kasvoi, mutta kun Suomen asevelvollinen armeija perustettiin, he poistuivat kaupungista. Kasakoiden hautoja löytyy edelleen Otavankadun varrelta pohjoiselta hautausmaalta.

⁴ Pitäjän kirkonkylän paikalle perustettiin Mikkelin kaupunki 1838.

⁵ Tarkk’ampuja ei tarkoita tarkka-ampujaa vaan on epäonnistunut käänнос venäjän ampujaa eli kivääripataljoonaa koskevasta sanasta.

1.2.1 Asevelvollisuusarmeija – Mikkelin ”Vanha kasarmialue” rakennetaan

Asevelvollisuusarmeija osoittautui Euroopassa 1860-luvun kuluessa ylivoimaiseksi aiempiin järjestelmiin verrattuna. Myös Venäjän keisarikunnassa alettiin suunnitella uudistuksia, ja ne kohdistuivat myös Suomeen. Yleinen asevelvollisuuslaki säädettiin Suomessa 1878, ja se astui voimaan vuonna 1881.

Lain perusteella muodostettiin läänien pääkaupunkeihin yhteensä kahdeksan tarkka-ampujapataljoonaa⁶ ja niistä Suomen 6. tarkk'ampujapataljoona sijoitettiin Mikkeliin. Pataljoonissa koulutettiin asevelvollisia, ja niissä oli vakinainen henkilökunta.

Suomen vanha väki, kuten tuota asevelvollisuusarmeijaa myöhemmin kutsuttiin, oli suurimmillaankin vain 5 600 miestä. Venäjän sotilasjohto ei halunnut suomalaista sotaväkeä: muutama suomalainen pataljoona ei voisi puolustaa maata tehokkaasti. Niiden oli toimittava mahdollisen tosipaikan tullen yhteistyössä venäläisten joukkojen kanssa. Joukkojen komentokieli oli venäjä.

Kuva 2. Tarkk'ampujakasarmien sotilaat harjoittelevat. Kuva: Sotamuseo.

⁶ Sotaväkeen kuului lisäksi Suomen kaarti ja Haminan kadettikoulu.

Kutsunnat järjestettiin edellisenä vuonna 21 vuotta täyttäneille. Perheen ainoaa poikaa tai huoltajaa sekä fyysisesti esteellisiä ei otettu. Ikäluokasta noin 27 % oli kelpollisia. Kutsunnoissa hyväksytyt määrättiin joko kolmeksi vuodeksi vakinaiseen väkeen eli tarkk'ampujapataljooniin tai reservimieheksi, joille annettiin kolmena vuonna peräkkäin kesäaikana sotilaskoulutusta reservikomppanioissa. Sen jälkeen he olivat kaksi vuotta reservissä, jonka jälkeen heistä tuli nostomiehiä aina 40 vuoden ikään saakka. Vakinaiseen väkeen päätyi noin 22 % ja reservimieheksi 78 % kutsutuista. Valinta tehtiin arpomalla.

Maahan muodostettiin kutsuntapiirejä, joista koottiin miehet tarkk'ampujapataljooniin. Kutsuntapiiri oli samalla reservipiiri, ja sen alueelta muodostettiin neljä reservikomppaniaa. Mikkelin 6. tarkk'ampujapataljoonan asevelvolliset koottiin Mikkelin läänin alueelta. Vakinaiseen väkeen sijoitetut saivat koulutuksen ”Vanhalla kasarmilla”⁷, ja Mikkelin 22. reservikomppaniaa varten rakennettiin kaupungin ulkopuolelle Tuukkalan kylään omat kasarnit.⁸

Mikkelin kaupunki lahjoitti vuonna 1879 tarkk'ampujakasarmeja varten varuskunta-alueen ja harjoituskentän. Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehti August Boman laati tyyppipiirustukset, joiden mukaan tarkk'ampujakasarnit rakennettiin. Alueen luonteeseen on alusta asti kuulunut tiukka, sotilasmainen järjestys. Rakennukset on sijoitettu selkeisiin ryhmiin, ja niiden muodostamat linjat ovat suoria. Puukasarnit muodostavat rakennustavaltaan yhtenäisen 1800-luvun lopulla rakennettujen puutalojen ryhmän. Alueen keskellä sijaitsee klassistinen muotopuisto, Tykkipuisto, jossa koivurivien reunustamina risteilee hiekkakäytävien verkosto. Mikkelin Vanha kasarmialue on Suomen parhaiten säilyneitä tarkk'ampujapataljoonille rakennettuja kokonaisuuksia.

⁷ Tekstissä käytetään selvyiden vuoksi nykypäivän nimeä Vanha kasarmialue, vaikka ”vanha” siitä tuli vasta Karkialammen kasarmialueen rakentamisen myötä.

⁸ Muut kolme Mikkelin kutsuntapiirin vastuulla ollutta reservikomppaniaa toimivat Heinolassa, Mäntyharjulla ja Savonlinnan Pääskylahdella.

Kuva 3. Kasarmialueelle rakennettiin henkilökunnan asuntoja. Kuva: Sotamuseo.

Mikkelin pataljoonan jokaiselle neljälle komppanialle rakennettiin oma kasarmirakennus. Lisäksi varuskunnan rakennuksiin kuului henkilöstön asuintaloja, päävartio ja putka, upseerikerho sekä erilaisia huoltorakennuksia. Puiston länsisivua rajasi artellirakennus eli sotilaskeittiö. Leipomo rakennettiin tiilestä. Alueen eteläreunalle rakennettiin sairaala-alue, jonka rakennuksista on edelleen jäljellä väliskärien talo, jota kutsutaan komendantintaloksi. Sen lähistölle rakennettiin 1894 aliupseerikerho, jota jatkettiin 1940-luvulla juhlasalisiivellä.

1.2.2 Reservikomppanian kasarmit Tuukkalassa

22. reservikomppanian kasarmeja, harjoitusalueutta ja ampumarataa varten valtio lunasti noin 15 hehtaaria pääasiassa Annilan, Simolan ja Silvastin talojen maista Tuukkalan kylässä, noin viisi kilometriä Mikkelin keskustasta etelään. Kasarmialueelle rakennettiin kaksikerroksinen miehistökasarmi (290 miehelle), sotilaskeittiö eli artelli, upseereille ja aliupseereille asuntorakennukset, virastorakennus, muonavarasto sekä varus- ja asevarasto, sauna ja pyykkitupa, sairaala, käymälä ja aresti. Reservimiehiä koulutettiin kesäaikana, jonka vuoksi osa rakennuksista oli vain kevytrakenteisia.

Kun vanha väki lakkautettiin, sijoitettiin Tuukkalan kasarmille venäläistä varusväkeä vuosiksi 1902–1918. Kasarmia käytettiin edelleen vain kesäisin, mutta ensimmäisen maailmansodan sytyttyä siellä oli läpi vuoden pienehkö joukko.

Kuva 4. Tuukkalan kasarmeja 1950-luvulla. Kuva: Veli-Pekka Nissisen kokoelma.

1.2.3 Venäläisjoukot laajantavat varuskuntaa

Suomen vanha väki lakkautettiin vuonna 1901. Taustalla olivat niin sanotut sortovuodet, joiden aikana Venäjä pyrki yhdenmukaistamaan koko valtakunnan lainsäädäntöä. Esityksen mukaan suomalaiset asevelvolliset olisivat joutuneet suorittamaan palvelusta mihin tahansa ympäri laajaa Venäjää sijoitettuihin Venäjän armeijan joukko-osastoihin. Suomen suuriruhtinaskunta selvisi maksamalla niin sanotut sotilasmiljoonat, joilla vapauduttiin asepalveluksesta. Kaikkiin kahdeksaan vanhan väen varuskuntaan sijoitettiin venäläisiä joukkoja. Mikkeliin tuli eversti Nikolai Nikolajevitš Voropanovin komentamana 5. suomenmaalainen tarkk'ampujarykmentti, jonka asevelvolliset olivat eri puolilta Venäjää. Rykmentissä ehti toimia hänen jälkeensä kaksi muuta komentajaa, everstit Mihail Favstovitš Pigulevski ja Nikolai Nikolajevitš sekä peräti viisi sijaista.⁹

⁹ Kyösti Väänänen teoksessaan *Mikkeli venäläisenä varuskuntakaupunkina (2014)* kertoo yksityiskohtaisesti vuosista 1901–1917.

Kuva 5. Venäläiskaudella rakennettu tiilikasarmi kuvattuna vuonna 1936. Kuva: Sotamuseo.

Venäläisen varuskunnan aikana rakennettiin 20 uutta rakennusta, joista 11 oli kaksikerroksia ja tiilirunkoisia. Upseerikerhon viereen valmistui palaneen asuintalon tilalle kaksikerroksinen tiilinen asuintalo. Puukasarmien länsipuolelle ryhdyttiin rakentamaan punatiilisiä kasarmirakennuksia, uutta sairaalaa ja talleja sekä myös puisia huoltorakennuksia. Osa rakennuksista jäi kesken, kun rykmentti lähti maailmansodan sytyttyä syksyllä 1914 Venäjän länsirintamalle. Ensimmäisen maailmansodan aikana Mikkelin varuskuntaan sijoitettiin toipumaan haavoittuneita venäläisiä sotilaita. Mikkelin huoltovaruskunta purettiin, ja henkilöstö jätti kasarmit vuoden 1918 alussa Suomen sisällissodan sytyessä ilman että laukaustakaan ammuttiin.

Venäläiset rakensivat varuskunta-alueella sijainneelle Linnamäelle kreikkalaiskatolisen sotilaskirkon. Sotilaskirkkoja rakennettiin samaan aikaan useille eri paikkakunnille, joilla oli sijoitettuna venäläisiä joukkoja. Toisaalta ne olivat hengellisen huollon paikkoja, mutta myös näkyviä osoituksia Venäjän vallasta. Pyhän suurmarttyyri Georgios Voittajan kreikkalaiskatolinen kirkko (paikallisesti ”Ryssän kirkko”) valmistui 1908. Se ehti toimia tehtävässään vain muutamia vuosia; maailmansodan sytyttyä venäläiset joukot lähtivät 1914 rintamalle, ja loputkin joukot poistuivat 1918. Itsenäisen Suomen aikana se toimi ammusvarastona eikä rakennuksen kirkollisista luonnetta enää huomioitu. Talvisodan sytyttyä kullatut kupolit vedettiin alas ja vesi pääsi rakenteisiin. Rakennus päätettiin purkaa 1950-luvulla. Ajan tavan mukaan vuonna 1958 toteutettu purkutyö annettiin urakalle. Sen seurauksena rakennuksen koristeosia ja tiiliä kulkeutui muun muassa Mikkelin ympäristön huviloiden puutarhoihin.

*Kuva 6. Linnamäelle rakennettu ortodoksinen sotilaskirkko. Kuva: Museo-
virasto.*

2 ITSENÄISEN SUOMEN PUOLUSTUSVOIMAT MIKKELISSÄ

2.1 Varuskunnan vaiheet sotien välisenä aikana

Suomen itsenäistyttyä ensimmäinen vakinainen kasarmille sijoitettu joukko oli Polkupyöräpataljoona 3 (PPP 3), joka oli perustettu Joensuun seudulla vuonna 1920. Polkupyöräpataljoonien perustamisen taustalla oli toisaalta sisällissodan aikana Suomeen sijoitettujen saksalaisten joukkojen esikuva sekä hevosen vähittäinen korvaaminen polkupyörillä – kyseessä oli nopeasti liikkuvien joukkojen muodostaminen. Varustukseen kuuluivat myös sukset.

Pataljoonan perustaminen liittyi armeijan uudelleen järjestelyihin, ja kevään 1921 lopulla Mikkelin kasarmialueelle muutti kaksi komppaniaa Joensuusta ja yksi Laihialta. Vuonna 1936 PPP 3:n nimi muutettiin Jääkäripataljoona 3:ksi. Varuskuntaan sijoitettiin myös tykistöä: Kenttätykistörykmentti 3:n II patteristo ja Ratsastava patteri. Polkupyöräpataljoona majoittui pääasiassa puukasarmeissa ja tykkimiehet tiilikasarmeissa.

Kuva 7. Polkupyöräpataljoona 3 valmiina harjoitukseen. Kuva: Jalkaväkimuseo.

Suomen sisällissodan puhjettua Tuukkalan kasarmi oli tyhjentynyt viimeistäänkin venäläisistä sotilaista. Loppukeväällä 1918 Mikkeliin perustettiin vankileiri, jonka yksi osa toimi Tuukkalassa. Kaikkiaan Mikkelin vankileirillä oli vuoden 1918 keväästä syksyyn noin 1000 punavankia, joista noin 400 oli Tuukkalassa heinä-elokuun aikana.¹⁰ Tuukkalan kasarmi ympäröitiin tuolloin piikkilanka-aidalla.¹¹

Sisällissodan päättyttyä Tuukkalan kasarmilla järjestettiin ryhmänjohtajien koulutusta, ja heitä osallistui vuonna 1920 kaupungissa ja venäläisen varuskuntakirkon mäellä pidettyyn sotaharjoitukseen. Seuraavana vuonna keväänä ja kesällä Tuukkalaan sijoitettiin Kronstadtin pakolaisia, laivaston väkeä, joka oli noussut neuvostohallitusta vastaan ja paennut Suomeen.¹² Tuukkalaan heitä sijoitettiin noin 500. Amerikan Punainen Risti vastasi leiriläisten muonituksesta. Leiri oli suljettu, ja sieltä tapahtui karkaamisia. Sekä leiriläisiä että yksi vartija kuoli niissä yhteyksissä.

Syksyllä 1923 Tuukkalan kasarmille muutti Polkupyöräpataljoonan aliupseerikoulu, jossa se toimi talvisodan syttymiseen saakka. 1920-luvulla rakennuskannassa tehtiin muutos- ja parannustöitä, kun avoin ruokailuhalli ja artelli/artteli muutettiin ruokasaliksi ja keittiöksi, vedettiin sähkövalot sekä muutettiin esimerkiksi työhuonerakennuksia kantahenkilökunnan asunnoiksi.

2.2 Toisen maailmansodan aika – Mikkeli päämajakaupunkina

Toisen maailmansodan aikana Puolustusvoimien päämaja toimi Mikkelisä talvi- ja jatkosodan ajan sekä Lapin sodan aikana, joskin rauhanajan kokoonpanossa. Mikkeli valittiin päämajan sijoituskohteeksi maantieteellisen sijaintinsa, liikenneyhteyksiensä (viiden tien risteys, rautatie, lentokenttä, vesitie), tietoliikenneyhteyksiensä (lennätin ja puhelin) sekä riittävien majoitusmahdollisuuksien vuoksi. Tärkeä tekijä oli myös mahdollisuus louhia Naisvuoreen sodanjohdolle pommisuoja, joka asettui sen vieressä olevaan keskuskansakouluun (nyt Päämajamuseo, Sodan

¹⁰ Vankileirin pääpaikka oli Naisvuoren rinteellä Mikkelin työväentalolla, jonka lisäksi käytössä oli kaupungin keskustassa toiminut Sjöströmin konepaja. Vankien määrä vaihteli, ja heitä siirrettiin usein eri kohteisiin. Mikkelin vankileirin kuolleisuus oli muihin leireihin nähden alhainen, vain 10 henkilöä kuoli leirillä.

¹¹ Leirin purkamisen jälkeen rautalankaa osti Pekosen isäntä Lenjuksen talosta. Sisällissodan 100-vuotismerkkivuonna sitä oli edelleen jäljellä, ja Petri Pekonen lahjoitti Jalkaväkimuseolle myytäväksi pätkiä.

¹² Muut leirit olivat Viipurissa ja Inossa.

ja rauhan keskus Muisti). Päämajan tärkeimmät osastot toimivat keskuskansakoululla, mutta osastoja sijaitsi ympäri kaupunkia ja maaseudun kartanoissa. Naisvuoreen louhittiin luolasto sodan johdon suojatiloiksi. Jatkosodan aikana niissä toimi Päämajan viestikeskus Lokki. Päämajan henkilöstöä majoittui kaupungin hotelleissa (korkeimmat upseerit Kalevassa), vuokralaisina yksityiskodeissa sekä maaseudulla yksiköiden sijoituspaikoissa.¹³

Kuva 8. Puolustusvoimien ylipäällikkö, Suomen marsalkka Gustaf Mannerheim oli tuttu näky Mikkelin kaduilla jatkosodan aikana. Kuvassa matkalla presidentti Risto Rytin ja pääministeri Jukka Rangellin kanssa lounaalle Mikkelin Klubille. Kuva: SA-kuva.

Suurimmillaan päämaja toi seudulle noin 2 500 henkilöä, joista suurin ryhmä olivat upseerit. Naisia työskenteli toimistotehtävissä eri osastoissa ja erityisesti viestikeskus Lokissa. Monet olivat lottakomennuksella.

Mikkelin kasarmilla toimi sodan aikana useita päämajan osastoja – säätoimisto, tykistöntarkastaja ja tykistöosasto sekä komento- ja huolto-osastojen toimistoja. Päämajan yksiköt vaihtoivat sijoituspaikkojaan; talvisodan pommitusten myötä siirryttiin kaupungin ulkopuolelle, jossa sijoituksessa myös aloitettiin jatkosodan alussa. Syksyllä 1941 siirryttiin mahdollisuuksien mukaan kaupunkiin, kunnes alkuvuonna 1944 muutettiin jälleen pommitusvaaran vuoksi hajasijoitukseen.

¹³ Päämajan sijoituksesta ja toiminnasta tarkemmin teoksessa Pia Puntanen, *Mannerheimin saappaanjäljillä. Päämajan sijoitus ja toiminta Mikkeliissä talvi- ja jatkosodan aikana. Mikkeli 1993.*

Suurimman osan jatkosodan vuosista kasarmialueella majaili myös saksalaisten Yhteysesikunta Nord johtajanaan kenraali Waldemar Erfurth. Työskentelytilojen lisäksi kasarmilla oli myös saksalaisten oma upseerikerho – tai kasino, kuten sitä kutsuttiin.

2.3 ”Vanhalta kassulta” Karkialammelle

2.3.1 JR7:stä Savon prikaatiksi – omalla kasarmilla

Jatkosodan päätyttyä syyskuussa 1944 alkoi joukkojen kotiutus, joka oli määrä saada päätökseen marraskuun loppuun mennessä. Se kuitenkin keskeytettiin, koska valvontakomissio halusi vaikuttaa puolustusvoimien rauhanajan vahvuuteen. Lopputuloksena puolustusvoimien rauhanajan kokoonpanoksi määrättiin talvisotaa edeltänyt tilanne – ei välirauhan aikainen, joka olisi mahdollistanut merkittävästi suuremmat rauhanajan puolustusvoimat.

Marraskuussa 1944 määrättiin JR7 kuulumaan rauhanajan armeijaan. Siihen tuli kuulumaan komentaja ja esikunta, aliupseerikoulu ja soittokunta, kranaatinheitin- ja tykkikomppaniat, viesti- ja pioneeriosastot sekä kaksi kivääripataljoonaa. Se majoittui kesään 1945 Savonlinnan Aholahdessa, jossa tehtävä oli toimia rajajoukkojen tukena. Osasto oli melko vahva ja panssarintorjuntakykyinen. Kun miehityshäly hävisi, muutettiin Mikkelin varuskuntaan. Aholahden siirtyi Jyväskylässä majoillut rykmentin toinen pataljoona jatkamaan tehtäviä.

Mikkelin kasarmilla kävi kuhina, kun samaan aikaan purettiin sodanaikaisia yksiköitä ja rauhanajan yksiköt tulivat paikan päälle. Tulijat majoittuivat aluksi telttoihin, kunnes majoitustilat tyhjenivät.

Puolustusvoimien päämaja jatkoi Mikkeliissä kesään 1945. Virallinen nimi oli rauhanaikana käytössä oleva Pääesikunta. Joitakin osastoja siirtyi Helsinkiin, mutta toiminta jatkui Mikkeliissä. Päämajan vartiojoukot kotiutettiin, ja tehtävän sai JR7:n 1. pataljoona. Vartioitavia kohteita olivat kasarmialueen lukuisat varastot, joissa oli muun muassa kotiutettujen miesten palauttamia varusteita. Päämajan eri kohteita vartioitiin epävakaiden olojen vuoksi ”kovat piipussa”. Varusmiehinä olivat JR7:n rintamajoukoissa jo palvelleet, sotaväsymyksen painamat nuorukaiset. Heidät kotiutettiin elokuussa 1945.

Keväällä 1945 Suomessa paljastui asekatkenta, jossa oli kyse aseiden varastoinnista siltä varalta, että Neuvostoliitto yrittäisi miehitystä. Se oli erittäin salainen, Päämajan operatiivisen osaston muutamien henkilöiden organisoima hanke. Asekatkennan paljastuttua sitä seurasi valtiollisen poliisin massiivinen operaatio kätköjen ja kätkijöiden paljastamiseksi ja tuomitsemiseksi. Mikkelissä ”epävarmoissa” kätköissä olleet aseet kärättiin läheiseen lampeen vähin äänin. Lopulta talvella 1946 oli pakko paljastaa pääkätkö erään varistorakennuksen lankkujen alta.

Kuva 9. Vanha kasarmialue palveli puolustusvoimia vielä pitkään sodan jälkeen. Kuva: Jalkaväkimuseo.

Vähitellen olosuhteet Suomessa ja varuskunnissa rauhoittuivat ja olot normalisoituivat. JR7:n joukkoja toimi kuitenkin kahdessa paikassa: Mikkelin varuskunnassa ja Savonlinnan Ahonlahdessa. Toukokuussa 1948 II pataljoona muutti Mikkeliin, jonka jälkeen kahdella paikkakunnalla sijainnin hankaluudet olivat ohi. Neljä vuotta myöhemmin 1952 toteutettiin puolustusvoimien uudelleenjärjestely, jossa rauhanajan rykmentit muutettiin prikaateiksi. JR7 jäi historiaan ja toiminta 6. prikaatina alkoi joulukuussa 1953. Tiloihin saatiin parannusta, kun rykmentin käyttöön rakennettiin kaksi uutta kasarmirakennusta seuraavana vuonna. Neljä vuotta myöhemmin (1957) nimi muutettiin Savon prikaatiksi.

2.3.2 Savon prikaati Karkialammelle

Puolustusvoimien kasarmialueita ja sijoituspaikkoja järjesteltiin uudelleen 1950-luvulla. Monien kaupunkien keskustoissa sijainneet, 1800-luvulta peräisin olleet kasarmit saivat luopua alkuperäisistä tarkoituksistaan.

Jalkaväkirykmentti 7. siirtoa Mikkelistä ei suunniteltu. Alkoi kuitenkin prosessi, jonka seurauksena hankittiin maata kaupungilta Siekkilän ampumaradan tuntumasta ja siirrettiin sinne Tuukkalan kasarmeilla toiminut aliupseerikoulu. Lopulta koko varuskunta sai uudet tilat – syntyi Karkialammen varuskunta.

Alun perin tavoitteena oli korvata vanhat puiset kasarmit uusilla rakennuksilla ja jatkaa toimintaa kaupungissa. Aluksi katse kohdistui aliupseerikouluun, jonka toiminta Tuukkalassa aiheutti kaikenlaista käytännön hankaluutta. Tehtiin suunnitelma aliupseerikoulun uusista tiloista Siekkilän ampumaradan lähistölle. Vuonna 1958 valmistuivat kasarmi, ruokala ja asuintalo, joihin Savon prikaatin aliupseerikoulu muutti Tuukkalan kasarmeilta. Rakennushankkeen edetessä nousi esille ajatus koko varuskunnan uusimisesta ja muuttamisesta pois kaupungista.

Karkialammen varuskunnan rakentaminen edistyi hitaasti, aluksi vaillinaisen kokonaissuunnitelman puuttumisen vuoksi ja sen jälkeen määrärahojen niukkuuden vuoksi. Lähes kahdenkymmenen vuoden kuluttua 1976 Savon prikaati oli kokonaisuudessaan sijoittunut Karkialammelle.

Vuonna 1960 valmistui kaksi majoituskasarmia ja sotilaskotirakennus. Rakennuksissa oli keskuslämmitys, lämmin vesi ja suihkutilat, mikä oli merkittävä parannus varusmiesten elinolosuhteisiin. Ensimmäisenä muutti I pataljoona: esikunta, 1. ja 2. komppania sekä panssarintorjuntakomppania.

Rakentaminen jatkui ja (myöhemmän) Kuntotalon kentän länsipuolelle valmistuivat kasarmirakennukset vuosina 1962, 1965 ja 1966. Sairaalarakennus valmistui 1966 ja varuskunnan suurin kasarmi Keskilammen rantaan vuonna 1968. Siinä vaiheessa kaupungin ”Vanhaksi kassuksi” muuttuneella varuskunta-alueella toimi enää prikaatin esikunta ja erillisyyksikkönä 5. komppania.

Kuntotalo, yhdistetty liikunta- ja huoltorakennus, valmistui vuonna 1971. Tilavien saunaosastojen yhteyteen sijoitettiin alus- ja vuodevaatteiden vaihtovarasto, mikä paransi logistista toimivuutta. Kuntotalosta muodostui myös tapahtumatalo, jossa järjestettiin vuosipäiväjuhlia, jumalanpalveluksia ja viihdeiltoja. Koko prikaati mahtui istumaan saliin.

Keskusvarasto valmistui vuonna 1973, jonka jälkeen ase- ja ampumatarvikehuolto siirrettiin kaupungista joukkojen ulottuville vuonna 1976. Hevoset jäivät Savon prikaatissa historiaan vuonna 1970. Mikkelin varus-

kunnan tallien ovet suljettiin¹⁴ ja Karkialammella rakennetut tallit muutettiin päävartion ja polkupyöräkorjaamon käyttöön soveltuviksi. Samana vuonna aloitettiin moottoriajoneuvojen kuljettajien koulutus – traktoreilla. Ajoneuvohuoltola valmistui 1974, ja pari vuotta myöhemmin kalustolle saatiin halli ja katoksia. Viimeisenä muutti prikaatin esikunta tammikuussa 1976. Esikuntataloa Karkialammelle ei rakennettu, vaan se muutti Saaravuoren luolatiloihin – ”ikikeinovalon maailmaan”.

2.3.3 Sotilashallintoa ja muuta toimintaa

Jo 1700-luvun lopulla alkaneet sotilashallinnon perinteet Mikkeliissä jatkuivat. 1930-luvun alussa Suomessa otettiin käyttöön aluejärjestelmä, jossa maa jaettiin sotilaslääneihin ja niihin kuuluviin sotilaspiireihin. Mikkelin kuului Savon sotilaslääneihin ja Mikkelin sotilaspiiriin, jonka esikunta sijoitettiin kasarmille aina vuoteen 1940 saakka. Sotilaspiirin tehtävänä oli vastata 14 Mikkelin ympäristökunnan liikekannallepanotehtävistä, asevelvollisten kutsunta- ja valvonta-asioista sekä reserviläisten koulutuksesta.

Talvisodan sytyttyä puolustusvoimien sotilaspiirien tehtävät siirrettiin suojeluskuntajärjestölle, joka hoiti niitä lakkauttamiseensa saakka marraskuuhun 1944.

Suur-Saimaan ja Lahden suojeluskuntapiirit muodostivat Päijänteen sotilasläänin, jonka esikunta asettui Mikkelin kasarmille. Siellä työskenteli myös II armeijakunnan esikunta.

Suojeluskuntajärjestön lakkauttamisen myötä tehtävät palautuivat Mikkelin sotilaspiirille, joka hoiti niitä aina lakkauttamiseensa saakka vuoteen 1992. Toimitilat olivat entisessä suojeluskuntapiirin talossa Kasarminkatu 12:ssa vuoteen 1965 ja sen jälkeen valtion virastotalossa.

Toisen maailmansodan jälkeen sotilasläänijärjestelmää muutettiin neljästi ennen sen lakkauttamista 2014. Kymen sotilasläänin esikunta (1944–1966) sijaitsi 1960-luvulla joitakin vuosia Mikkeliissä. Sen seurauksena Kaakkois-Suomen sotilasläänin (1966–1992) esikunta, samoin kuin Itä-Suomen sotilasläänin (2008–2014) esikunta sijaitsi Kouvolassa. Niiden välissä toiminut Mikkelin sotilasläänin (1993–2007) esikunta sijaitsi nimensä mukaisesti Mikkeliissä useissa eri toimipaikoissa. Samaan aikaan paikkakunnalla sijaitsi Itäisen maanpuolustusalueen esikunta, jonka

¹⁴ Myöhemmin ”Vanhalla kassulla” toimivat Mikkelin ratsastajien tallit, joten ratsastaminen jatkui siviilien parissa.

toimialuetta olivat Kymenlaakson, Etelä- ja Pohjois-Karjalan sekä Etelä- ja Pohjois-Savon maakunnat, aluksi myös Keski-Suomi.

Mikkelissä toimi varuskuntasoittokunta vuodesta 1945 lähtien. Se perustettiin 1918 Porin jalkaväkirykmentti 2:n soittokunnaksi, josta se erinäisten vaiheiden, nimien ja muutosten jälkeen päätyi Jalkaväkirykmentti 7:n soittokuntana Mikkelisiin. 1952 se sai nimen Mikkelin varuskuntasoittokunta ja 1990 Savon sotilassoittokunta, jolloin se alistettiin Savon prikaatille. Lakkauttamisen jälkeen 2013 sen perinteet siirrettiin Lappeenrannan Rakuunasoittokunnan vaalittaviksi.

Mikkelin vanhalla kasarmilla sijaitsee edelleen vuonna 2023 yksi puolustusvoimien yksikkö – Mikkelin vaatetuskorjaamo. Vuonna 1960 perustettu laitos on Puolustusvoimien logistiikkalaitoksen talousvarikon osa, ja siellä pestään, huolletaan ja korjataan varusmiesten ja reserviläisten vaatetusmateriaalia ja kenkiä.

2.3.4 Vanha kasarmialue puolustusvoimien jälkeen

Vanha kasarmialue on ollut osa Mikkelin historiaa ja kaupunkiympäristöä yli 140 vuoden ajan. Kun alue oli puolustusvoimien käytössä, se oli aidattu eikä siviileillä ollut sinne menemistä ilman varsinaista asiaa. Suurin muutos tapahtui 1960-luvun puolivälissä, kun puukasarmin majoitusilat jäivät tyhjiksi varusmiesten muuttaessa Karkialammelle. Viimeisenä muutti soittokunta 1980.

Mikkelin teknillinen oppilaitos perustettiin vuonna 1964. Sen toiminta alkoi Vanhalla kasarmialueella, muun muassa tiilisestä sairaalarakennuksesta tuli vuonna 1971 oppilasruokala. Samassa tehtävässä Kasarmina palvelee edelleen.

Sodan jälkeen alettiin perustaa aselajimuseoita, jotka tukeutuivat paikalliseen aktiivisuuteen ja Sotamuseon esineistöön. Mikkelissä keskusteltiin jo 1960-luvulla kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kasarmien säilymisestä, kun ne olivat jäämässä pois sotilaskäytöstä. Seuraavalla vuosikymmenellä asia edistyi, ja vuonna 1978 voitiin jo tehdä päätöksiä Jalkaväkimuseon perustamisesta. Jalkaväen säätiö tuli museon ylläpitäjäksi. Se avattiin kesäkuussa 1982 ja laajennusosa eli toinen kasarmirakennuksista avattiin kaksi vuotta myöhemmin.

Vanhan väen kasarmin henkilökunnan asunnot ovat edelleen asuinkäytössä. Upseerikerho toimii tilausravintolana ja Päävartiossa toimii lounasravintola August. Muut rakennukset ovat olleet erilaisissa toimisto- ja varastokäytöissä. Jalkaväkimuseon kiinteistöt ja Upseerikerhon omistaa Mikkelin kaupunki, Jalkaväkimuseon säätiö omistaa Päävartion ja asunnot muodostavat asunto-osakeyhtiön.

Kuva 10. Mikkelin teknillisen oppilaitoksen rakennuksia Vanhalla kassalla 1970-luvulla. Kuva: Mikkelin kaupungin museot.

Mikkelin ammattikorkeakoulu perustettiin vuonna 1992, ja sen pääkampukseksi tuli Kasarmin kampus, Mikkelin vanhan kasarmialueen uudempi osa. Tuolloin alueella oli toiminut jo tekninen oppilaitos. Kun puukasarmi-alue on säilyttänyt hyvin ulkoisen olemuksensa, on uudempi osa kokenut paljon muutoksia. Rakennuksia on purettu ja uutta rakennettu tilalle, mutta siitäkin huolimatta punaiset vanhat ja uudet tiilirakennukset muistuttavat varuskunta-ajasta. Vuonna 2016 toiminta jatkui fuusion myötä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamk:na. Rakennukset omistaa Kampuskiinteistöt Oy.

Toisen maailmansodan päätyttyä aliupseerikoulu toimi Tuusulaissa aina 1950-luvun lopulle, jolloin puolustuslaitos myi jo 40 hehtaarin laajuiseksi kasvaneen maa-alueen rakennuksineen Mikkelin mielisairaanhoidokodin kuntainliitolle. Sairaalakauden jälkeen kasarmeilla oli vaihtelevaa toimintaa ja ne olivat myös tyhjillään. 2000-luvun alkupuolella ne myytiin yksityisille ja ovat nykyisin asuinkäytössä.

2.4 Varusmiesten koulutus lakkaa – Maavoimien esikunta Mikkeliin

Ikäluokat alkoivat pienentyä vauhdilla suurten ikäluokkien jälkeen. Vaikutus näkyi parinkymmenen vuoden viiveellä myös varusmiesten määrässä. Jo 1970-luvulla puolustusvoimissa todettiin joukko-osastoja olevan liikaa. Punakynä alkoi pyyhkiä varuskuntia kartalta, mutta Savon prikaatin kohdalla kesti aina vuoteen 2006, ennen kuin varusmiesten koulutus Karkialammella päättyi.

Maavoimien esikunta perustettiin 2008 johtamaan puolustusvoimien suurinta puolustushaaraa. Se jatkaa edeltäjänsä Pääesikuntaan kuuluneen Maavoimaesikunnan ja maanpuolustusalueiden työtä. Maavoimien esikunta on Maavoimien komentajan johtoesikunta. Esikunta vastaa maapuolustuksen johtamisesta normaalioloissa ja kriisiaikana. Karkialammella sijaitsevassa esikunnassa työskentelee noin 300 siviili- ja sotilashenkilöä.

Puolustushaaran esikuntana Maavoimien esikunta ohjaa valmius- ja joukkotuotantovaatimuksien mukaista asevelvollisten koulutusta ja hoitaa asevelvollisuusasioita Puolustusvoimissa. Esikunta johtaa pääosaa Puolustusvoimien kansainvälisistä kriisinhallintaoperaatioista. Lisäksi esikunta koordinoi Maavoimien yhteistoimintaa Merivoimien, Ilmavoimien, Rajavartiolaitoksen ja eri viranomaisten kanssa. Maavoimien esikunta johtaa maapuolustuksen kehittämisohjelmaan kuuluvien hankkeiden ja merkittävien puolustushankintojen suunnittelua, toimeenpanoa ja elinjaksohallintaa. Esikunnan kokoonpanoon kuuluvat kanslia, operatiivinen osasto, henkilöstö-, koulutus-, tiedustelu-, huolto-, suunnittelu- ja johtamisjärjestelmäosastot.

Maavoimien esikunnan perinnepäivä on 16. maaliskuuta ja sen kunniamarssi Suomalaisen ratsuväen marssi 30-vuotisessa sodassa.

3 SAVON PRIKAATIN PERINNEJOUKKOJEN VAIHEITA 1700-LUVULTA TOISEEN MAAILMANSOTAAN

3.1 Savon prikaati 1700-luvulla

Savon prikaati nimenä liitetään vahvasti Mikkelin varuskuntaelämään, mikä on luonnollista, sillä toimihan se kaupungissa vuodesta 1957 aina lakkauttamiseensa saakka vuonna 2006. Yhtymä perustettiin ensimmäisen kerran 1700-luvun lopulla, ja se harjoitteli nykyisen Mikkelin kaupungin ydinkeskustassa, hallitustorin ja Stellan kauppakeskuksen alueella.

Savon prikaatin nimellä on kuitenkin toiminut vuosisatojen kuluessa joukkoja myös muualla kuin Mikkeliissä, joten lienee paikallaan kerrata yksikön vaiheita.

1700-luvun kuluessa Ruotsi ja Venäjä kävivät kolme sotaa, joilla kaikilla oli vaikutusta Suomeen ja Mikkelin seutuun. Suuren Pohjan sodan jälkeen (1700–1721, Uudenkaupungin rauha, ”isoviha”) valtioiden välinen raja myötäili kaakossa nykyistä rajaa (ns. Pietari Suuren raja). Vuosina 1741–1743 käytiin Hattujen sota, ”pikkuviha”, jonka seurauksena raja siirtyi Turun rauhassa Kymijokeen ja kulki Saimaata pitkin siten, että muun muassa osa Mäntyharjusta ja Savonlinna jäivät Venäjän puolelle.

Raja aktivoi itäisen Suomen puolustusta ja Savon joukkojen vahventamista. Ennestään Savossa oli jo 1600-luvulla perustettu ruotujakoinen Savon jalkaväkirykmentti, joka käsitti noin tuhat sotilasta. Sen lisäksi perustettiin 1770 värvätty, 400 sotilaan Savon jääkärijoukko (1778 lähtien Savon jääkäriykmentti, 800 miestä). Eversti Göran Magnus Sprengtporten nimitettiin 1775 Savon jääkäriykmentin komentajaksi ja viisi vuotta myöhemmin kaikkien Savon joukkojen komentajaksi. Edellisten lisäksi niihin kuuluivat Karjalan rakuunat (250 miestä). Näin oli muodostunut Savon prikaati.

Savon prikaati osallistui 1700-luvun lopulla Kustaan sotaan (1788–1790), jonka voittoisa Porrassalmen taistelu 13.6.1879 antoi edelleen käytössä olevan perinnepäivän. Kustaa III:n provokaationa aloittama sota ei johtanut aluemuutoksiin. Sen sijaan Suomen sota (1808–1809) päättyi Suomen irrottamiseen Ruotsista ja liittämiseen autonomisena suuriruh-tinaskuntana Venäjän keisarikuntaan. Suomen sotaväki lakkautettiin, ja niin jäi myös Savon prikaati sillä erää historiaan. J.L. Runebergin vuosina 1848 ja 1860 julkaisemat Vänrikki Stoolin tarinat herättivät henkiin Suomen sodan sankarit ja loivat siitä vuosikymmenien ajaksi kaikkien tuntemaan ja lukeman tarinan Suomen menneisyydestä – toisen maailmansodan jälkeen Väinö Linnan Tuntematon sotilas teki saman 1900-luvulla. Monet Vänrikki Stoolin tarinoiden henkilöistä olivat Savon prikaatin upseereita. Hän lienee saanut innoituksen runokokoelmaansa Savon jääkärirykmentin pastorin Carl Johan Holmin vuonna 1836 julkaisemasta Savon prikaatin historiasta.

3.2 Savosta Karjalaan ja takaisin – Savon prikaati 1920–1930-luvuilla

Suomen itsenäistyttyä ja sisällissodan päätyttyä oli aika järjestää ja organisoida armeija. Alkuvuosia leimasivat suuri asevelvollisten määrä ti-loihin, henkilökuntaan ja kouluttajiin nähden sekä puutteelliset ohjeet ja käytännöt, mutta pikkuhiljaa asiat alkoivat edistyä. Valkoisen armeijan 2. jääkärirykmentti oli koottu asevelvollista, ja sitä kouluttivat Saksassa oppinsa saaneet jääkärit. Sodan päätyttyä rykmentti jäi Kannakselle ja esikunta Terijoelle. Se nimettiin ensi Porin jalkaväkirykmentti 2:ksi ja 1919 Savon jääkärirykmentiksi. Vuosipäiväksi otettiin Porrassalmen taistelun muistopäivä 13.6. Pari vuotta myöhemmin sen esikunta ja I pataljoona sijaitsivat Viipurissa, II pataljoona Käkisalmissa ja III pataljoona Sakko-lan Kiviniemessä. Periaatteeksi tuli, että rykmentin nimi kuvastaisi sitä maakuntaa, josta asevelvolliset tulivat. Monen eteläsavolaisen nuoren miehen varusmiespalvelus vei Käkisalmeen sotien välisenä aikana.

Vuonna 1927 Savon jääkärirykmentin nimi muutettiin Savon prikaatiksi, jonka pataljoonat muodostivat jatkossa itsenäiset yksiköt. Ne nimettiin vuonna 1930: I P oli Savon jääkäripataljoona, II P oli Käkisalmen jääkäri-pataljoona ja III P Vuoksen jääkäripataljoona.

Muutokset jatkuivat: vuonna 1934 Suomen puolustusvoimat siirtyivät aluejärjestelmään, mikä oli suuri organisaatiouudistus. Sen myötä Sa-von prikaati sai uuden kokoonpanon ja uuden nimen. Se nimettiin 1934

Savon jääkärirykmentiksi. Esikunta siirtyi Viipurista Käkisalmeen, ja nyt joukot olivat ensimmäistä kertaa sijoitettuna samalle paikkakunnalle.¹⁵

Käkisalmi oli sotien välisenä aikana noin 5 000 asukkaan kaupunki, jonka historia asutuskeskuksena juonsi aina 1200-luvulle saakka, jolloin sinne rakennettiin linna. Kaupunki perustettiin 1600-luvulla. Varuskunta oli tärkeä toimija kaupungissa. Se näkyi muun muassa monipuolisen kulttuuritoiminnan, urheilun, järjestötoiminnan ja juhlatilaisuuksien muodossa. Savon jääkärirykmentin soittokunta osallistui varuskunnan tilaisuuksiin tuomalla niihin kuuluvan sotilasmusiikin, mutta järjesti myös esimerkiksi puistokonsertteja. Paraatit, omaisten päivät ja sotilasvalatilaisuudet olivat näkyviä tapahtumia. Komentaja ja osa henkilökunnasta asui varuskunnan ja uuden linnan alueella, osa asui vuokra-asunnoissa ja omakotitaloissa ympäri kaupunkia.¹⁶

3.3 Toisen maailmansodan aika

3.3.1 Talvisodan aika

Savon jääkärirykmentti muodosti talvisodan alkaessa Kannaksen suojajoukkoihin kuuluvan 3. prikaatin ensimmäisen pataljoonan. Käkisalmen varuskunta jätettiin 8.10.1939. Tuolloin ei tiedetty, että paluuta entiseen ei enää olisi. Joukko-osaston perinteet herätettiin henkiin lähes 20 vuoden kuluttua Mikkelissä.

Talvisodan aikana pataljoonan taistelujakso kesti noin kuukauden. Varusmiesjoukkoja pidettiin hyvinä, ja niitä haluttiin säästää liikkuviin sotatoimiin, kuten hyökkäyksiin. Pataljoona olikin usein reservinä ja joutui siirtymään paljon. Taisteluihin se osallistui Summassa ja Viipurin puolustuksessa. Puolustuksessa yleensä jouduttiin rajoittamaan läpimurtoa, ja vastahyökkäykset olivat ylivoimaista vihollista vastaan ääritilanteissa.

Talvisodan päätyttyä joukko-osastot eivät palanneet menetetyille alueelle jääneisiin kotivaruskuntiinsa, vaan uusia varusmiehiä alettiin kouluttaa uuden rajan tuntumassa olevissa joukoissa. Joukot nimettiin tai pareminkin numeroitiin uudelleen. Savon jääkärirykmentin Käkisalmessa

¹⁵ Vuoksen jääkäripataljoona irrotettiin rykmentistä, ja siitä tuli Jääkäripataljoona 4 Kannakselle.

¹⁶ Toisen maailmansodan aikana 90 % Käkisalmen rakennuskannasta tuhoutui. Venäläiset muuttivat nimen Priozjorskiksi. Vahtiniemen kasarmialueesta tuli Neuvostoliiton sotilaiden tukikohta.

toimineet kouluttajat ja varusmiehet sijoitettiin 1. prikaatin toisen pataljoonan neljänteen komppaniaan. Savon jääkärirykmentin perinteet alkoivat hiipua.

Savon prikaatin perinnejoukoiksi talvisodan ajalta luetaan myös Jalkaväkirykmentti 28 (1.1.1940 JR19), Jalkaväkirykmentti 30 (21) sekä Jalkaväkirykmentti 35. JR 28/19 ja JR 30/21 olivat osa 10. divisioonaa ja taistelivat Taipaleella Karjalankannaksen itäosassa. Ne olivat Keski-Suomen sotilaspiirin perustamia. JR 35 perustettiin Savonlinnan sotilaspiirissä Savonlinnassa. Se keskitettiin lokakuussa 1939 Laatokan Karjalaan, jossa se toimi sodan aikana.

3.3.2 Jatkosota – Tyrjän rykmentti ja muut perinnejoukot

Välirauhan aikana 28., 30. ja 35. jalkaväkirykmentistä muodostettiin 7. prikaati. Komentajaksi määrättiin jääkärieversti Armas Kemppi. Prikaatiin kuului välirauhan aikana kaksi varusmiespataljoonaa ja kenttätykistöpatteristo. Esikunta sijaitsi Savonlinnan Pääskylahdessa, ja joukot majoitettiin Säämingin Kaartilaan (I P) ja Kerimäen Kumpurantaan (II P). Varusmiehet tulivat eri puolilta Suomea. Talvisodan kokemukset alueellisesti kootuista joukoista olivat huonoja: suuret tappiot iskivät alueellisesti todella kovaa, kun saman pitäjän miehiä kaatui paljon. Jatkosotaan lähdettiin muodostamalla joukkoja vaihdellen eri paikkakuntien miehistä.

Välirauhan aika oli levotonta; suursota eteni vauhdilla Euroopassa. Saksan hyökkäys itään, operaatio Barbarossa, alkoi 22.6.1941. Suomen puolustusvalmiutta oli nostettu, ja liikekannallepano aloitettiin 18.6.1941. Varusmieskoulutusta antaneet prikaatit täydennettiin sodan ajan rykmenteiksi. 7. prikaati muuttui Jalkaväkirykmentti 7:ksi. Se täydennettiin sodan ajan vahvuuteen lisäämällä Savonlinnan suojeluskuntapiirin reserviläisiä.

JR 7:n lisäksi Savon prikaatin perinnejoukko-osastoiksi luetaan JR 49 ja 2. divisioonan joukko-osastot. JR 49:n perusti Saimaan suojeluskuntapiiri. Sen reserviläiset tulivat Pieksämäeltä, Sulkavalta, Puumalasta, Juvalta, Kangasniemeltä, Virtasalmelta ja Haukivuorelta. Edellä mainitut joukot kuuluivat jatkosodan aikana Itä-Savon sotilasläänin perustamaan 2. divisioonaan (Murtajadivisioona). JR 7:n ja JR 49:n lisäksi siihen kuuluivat JR 28, KevOs 6, KTR 15, RsPsto 27, PionP 33, VP 21 sekä huoltojoukkoja. 2. divisioona kuului II armeijakuntaan, jonka tehtävänä oli kesällä 1941 saavuttaa Laatokan ranta ja katkaista Neuvostoliiton 23. armeijan sisäiset maayhteydet pohjois-eteläsuunnassa. Tehtävä saavutettiin elokuun 20. päivänä 1941.

2. divisioonan päävoimat aloittivat hyökkäyksen valtakunnan rajan yli 30.6.1941. JR 7:n tehtäväksi tuli Tyrjän kylän liepeillä olevan linnoitetun alueen valtaaminen. Taisteluja käytiin aina elokuun alkuun saakka, jolloin puna-armeijan vastarinta murtui. Näistä taisteluista JR 7 sai nimen Tyrjän rykmentti. Armas Kemppi toimi komentajana tammikuuhun 1943, jonka jälkeen tehtävä tuli everstiluutnantti Adolf Ehrnroothille.¹⁷

JR 49:n, Saimaan rykmentin, hyökkäysvaihe kului alistettuna eversti Aaro Pajarin johtamalle 12. divisioonalle käytettäväksi Karjalan kannaksen valtaukseseen. Joukot etenivät Rajajoen yli aina Leningradin tuntumaan, jonne hyökkäys pysäytettiin. Vastassa oli Leningradin 1930-luvulla rakennettu puolustuslinja, johon suomalaiset jäivät koko asemasodan ajaksi.

Asemasodan aikana JR 7:n puolustusalue oli Ohdan lohko ja JR 49:n Riihiön lohko. 2. divisioonalla oli siitä harvinainen osasto, että se toimi koko asemasodan samalla alueella.

Asemasodan aikana osa kenttäarmeijasta kotiutettiin kotirintaman työvoimapulan vuoksi. Sen seurauksena joukko-osastoja lakkautettiin, yhdisteltiin ja muokattiin monin tavoin.

Neuvostoliiton suurhyökkäys alkoi 9.6.1944 erittäin voimakkaalla tykistökeskityksellä ja pommituksilla. Seurasi ankaria taisteluja ja vetäytymistä. JR 7 ja JR 49 saivat lepotaun heinäkuun puolenvälin tienoilla, mutta sen jälkeen jatkoivat puolustustaistelua asemasotaluonteisesti. Suurhyökkäys onnistuttiin pysäyttämään, mutta siinä auttoi sinnikkäiden suomalaisten sotilaiden lisäksi suursodan käänne, joka oli muuttunut kilpajuoksuksi Berliiniin.

JR 7 asettui sodan päättyttyä Mikkelin kasarmille. Joukon muistomerkki paljastettiin vuonna 1951. Patsas siirrettiin vuonna 1976 Karkialammelle Tyrjän kolmioksi nimetylle paikalle.

¹⁷ Everstiksi heinäkuussa 1944. Toimi Kempin sijaisena puoli vuotta 1942.

Kuva 11. Eversti Adolf Ehrnrooth toimi JR 7:n rykmentin komentajana. Sodan jälkeen sotilasura jatkui aina jalkaväenkenraaliksi saakka. 1990-luvulla hänestä tuli sotaveteraanien näkyvä kärkihahmo ja puolestapuhuja. Kuva: SA-kuva.

4 VARUSKUNTAELÄMÄÄ MIKKELISSÄ ERI AIKOINA

4.1 Vanhan väen herraskainen meno

Ennen Suomen asevelvollisen väen perustamista ja vanhan kasarmialueen rakentamista Mikkeliissä ei ollut varsinaista kasarmielämää. 1700-luvulla miehistö asui torpissaan tai työmiehinä taloissa ja upseerit virkataloissaan ja kartanoissaan. Harjoituksiin kokoonnuttiin kesäaikaan Mikkelin malmille eli nykyiselle Hallitustorille, jossa muistokivi kertoo ajasta. Kaupungin keskustaan 1850-luvulla rakennettujen kasakkakasarmien elämästä on säilynyt vain vähän tietoja.

Tilanne muuttui, kun Mikkelin 6. tarkk'ampujapataljoona aloitti toimintansa. Varuskunnan alueelle rakennettiin henkilökunnan asuntoja, ja niinpä siitä lähtien alueella asui upseereja ja aliupseereja perheineen sekä varusmiehiä kasarmeissaan – unohtamatta eläimiä, joista hevoset olivat pääroolissa. Yhteisö oli hierarkkinen, mikä näkyi myös vapaa-ajan toiminnassa ja sosiaalisessa elämässä – upseeri- ja aliupseeriperheet seurustelivat kukin omissa piireissään. Yhteydet kaupunkilaisiin olivat aika vähäisiä.

Pataljoonan vahvuuteen kuului noin 20 upseeria, jotka olivat pääsääntöisesti ruotsinkielisiä ja -mielisiä. He olivat Haminan kadettikoulun kasvatteja tai Suomen kaartissa palvelleita, Venäjällä peruskoulutuksensa saaneita. Kaikkia virkoja ei saatu täytettyä, joten niihin palkattiin enimmäkseen seitsemän reservin vänrikkiä. Lisäksi henkilöstöön kuului siviileinä lääkäri, sotatuomari, saarnaaja ja asemestari. Perheineen pataljoonan upseerikunta nosti kaupungin ruotsinkielisen väestön määrää, johon ennestään kuului lääninhallituksen virkamiehiä ja muita säätyläisiä.

Kuva 12. Mikkelin upseerikerho toimi vanhalle väelle rakennetulla kasarmi-alueella vielä Karkialammelle siirtymisen jälkeenkin. Kuva: Sotamuseo.

Pataljoonan esikunta ja upseeriklubi – kuten tuolloin sanottiin – perustettiin nykyisin Upseerikerhona tunnettuun rakennukseen; esikunta asetui rakennuksen pohjoispäättyyn ja muut huoneet päivystävän upseerin huonetta lukuun ottamatta tulivat kerhon käyttöön.

Pari vuotta perustamisen jälkeen upseerit rakennuttivat omilla varoillaan ja lääninarkkitehti A. Lönnbohmin piirustusten mukaan Linnamäelle huvimajan, jossa upseeriyhteisö perheineen vietti kesäisin juhlia. Huvimajan ympäristö somistettiin istutuksin, ja siitä tuli sangen viihtyisä paikka. Laskiaisena pidettiin upseeriston suurimmat juhlat, joihin kaviaari ja muut herkut tilattiin Pietarista. Vanhan väen lakkauttamisen jälkeen huvimajaa ei haluttu antaa venäläisten joukkojen käyttöön vaan se myytiin.

Vaikka sääty-yhteiskunta oli jo murtumassa 1880-luvulla, pitivät vanhat tavat kuitenkin pintansa. Armeija hierarkkisena laitoksena ylläpiti sosiaaliryhmien välisiä eroja. Mikkelin seudun pitkä kartano- ja sotilashistoria vaikutti kaupungin yleiseen ilmapiiriin vielä 1800-luvun lopulla, jolloin Keski-Suomalaisessa Mikkeliä ja mikkeliiläisiä moitittiin herraskaisuudesta, porvarien ja kansanmiesten halveksunnasta ja vanhoihin, ”muinaisiin tapoihin” piintymisestä.

Erot upseerien ja aliupseerien välillä näkyivät siinäkin, että Vanhan väen aliupseerit saivat odottaa omaa kerhohuonettaan aina vuoteen 1894,

jolloin he saivat oman ”kasinonsa”. Kun vanha väki lakkautettiin ja tilalle tulivat venäläiset joukot, muutettiin aliupseerikerho aluksi kreikkalaiskatoliseksi kirkoksi, mutta palautettiin alkuperäiseen käyttöönsä Linnamäelle valmistuneen sotilaskirkon myötä.

Kuva 13. Tarkk'ampujapataljoonan hiihtokilpailut. Kuva: Sotamuseo.

Suomalaisten vaihduttua venäläisiin joukkoihin sotilaiden määrä kasvoi. Suomenmaalaisia tarkk'ampujia oli enemmän kuin kasarmilla tiloja. Kuularuiskukomppania sijoitettiin entiseen kasakkakasarmiin keskikaupungille. Venäläiset perustivat myös oman kansakoulun ja rakensivat aiemmin mainitun kirkon.

4.2 ”Kasarmimme eessä, suuri portti on”

Itsenäisen Suomen puolustusvoimien saattaminen sisällissodan jälkeen vakiintuneelle kannalle otti aikansa. Mikkelin varuskunnan elämä muotoutui 1920-luvun kuluessa, kun ensin sieltä löysivät vakinaiset sijoituspaikkansa Polkupyöräpataljoona 3, Kenttätykistörykmentti 3:n II patteristo ja Ratsastava patteri. Näistä ensimmäisen varusmiehet asettuivat puukasarmille ja jälkimmäiset venäläisten rakentamaan tiilikasarmiin.

Päivittäisen palvelun, ruokailujen ja lepoajan lisäksi sekä upseereilla, aliupseereilla että varusmiehillä oli vapaa-aikaa, jonka saattoi käyttää eri tavoin. Sosiaalisen elämän ja yhteisöllisyyden paikkoina toimivat up-

seerikerho, aliupseerikerho ja sotilaskoti. Varusmiesten poistuminen varuskunta-alueelta oli rajoitettua.

Sisällissodan jälkeen upseerikerhon nimenä oli aluksi Mikkelin Garnisoniupseeriklubi, mutta jo 1923 se muutettiin Polkupyöräpataljoona 3:n upseeriklubiksi varuskunnan pääjoukko-osaston mukaan. Muiden osastojen upseerit pääsivät väliaikaisina jäsenenä klubiin, kuitenkin ilman oikeutta osallistua klubin omaisuutta koskeviin päätöksiin. Oman klubin hyötyjä listattiin pataljoonan 10-vuotishistoriikissa: *Suurta hyötyä on upseereille ollut kasarmialueella sijaitsevasta kasinosta erikoisesti sen vuoksi, että siellä poikamiesupseerit ovat voineet ruokailla ja ettei juhlien ja hauskojen klubi-iltojen pitoa varten ole tarvinnut muualta vuokrata huoneistoa. Tällaisen toverillisen yhteiselämän ja seurustelun kehittävää ja kasvattavaa vaikutusta upseeristoon ei ole vähäiseksi arvioitava. Sillä tavoin voivat upseerit paremmin tutustua toisiinsa ja vaikuttaa kasvattavasti ennen kaikkea nuorempiin tovereihin, mikä onkin suorastaan välttämättömyys sotapalveluksen vaatimuksia vastaavan toverihengen aikaansaamiseksi.*¹⁸

Kalevi Salovaara on teoksessaan *Kerhosta Klubiravintolaksi* (2001) kuvannut hyvin varuskunnan upseerikerhon toimintaa ja sen vaikutusta eri vuosikymmeninä. Kun Savon prikaati muutti Karkialammelle, jatkoi upseerikerho toimintaansa vanhalla kasarmialueella entisissä tiloissa.

Varuskunnan aliupseerien kerho ei tälläkään kertaa saanut hyviä toimitiloja. Polkupyöräpataljoona 3:n aliupseerit liittyivät Garnisonialiupseeriklubiin, jonka huoneistoa oli käytetty mitä erilaisimpiin tarkoituksiin, jopa perunavarastona. Kun Pohjois-Savon rykmentin pataljoona lähti Mikkelistä, vei se klubin kalustuksen ja irtaimiston mennessään. Vuonna 1926 nimi muutettiin Polkupyöräpataljoona 3:n aliupseerikerhoksi. Sen puitteissa – palkasta kerätyillä varoilla – hankittiin palkintoja ampumakilpailuihin ja myönnettiin hautausavustuksia kuoleman sattuessa kollegan perheessä. Myös aliupseerien sivistystasoa pyrittiin nostamaan järjestämällä oppikoulun 5. luokan opetusta – tässä sotilaskotiyhdistys tuli vastaan maksamalla opettajan palkan. Näiden sosiaalisten ja sivistyksellisten toimien lisäksi myös aliupseerit järjestivät juhlia ja illanviettoja.

Asevelvollisille sotilaskoti oli sitä, mitä kerhot olivat upseereille ja aliupseereille – tosin tietyin rajoituksin. Yhdistyspohjainen sotilaskotitoiminta alkoi Suomessa sisällissodan jälkeen. Mallia toiminnalle oli saatu Saksas-

¹⁸ Polkupyöräpataljoona 3. 10-vuotisjuhlajulkaisu. Mikkelä 1931.

ta. Mikkelin sotilaskoti avattiin joulukuussa 1918. Aina vuoteen 1921 se toimi eri huoneistossa kaupungilla, kunnes tilat löytyivät varuskunnasta. Vuosikymmenen lopussa sotilaskoti toimi pari vuotta upseerikerhon tiloissa, joissa tarjottiin myös upseereille aterioita.

Vuonna 1930 avattiin Jääkärinkadulle varuskunnan pääporttia vastapäätä Mikkelin kaupungin lahjoittamalle tontille Mikkelin sotilaskotiyhdistyksen rakennuttama sotilaskoti.

Sotilaskodin tarkoituksena oli tarjota asevelvollisille tilat vapaa-ajan viettoon, virvokkeita ja pientä purtavaa sekä sanomalehtiä Suomen eri paikkakunnilta ja tilat kirjeiden kirjoittamiseen. Usein sotilaskotien yhteydessä oli myös kirjasto. Radiolla oli tärkeä merkitys.

Sotilaskoti oli avoinna arkisin klo 11–14, 17–21 ja pyhäpäivisin 11–21. Varsinkin alkuvuosina toiminta oli katkolla kesäisin, kun varusmiehet olivat harjoittelemassa muualla. Perustoiminnan lisäksi sotilaskodissa järjestettiin erilaisia tilaisuuksia, esimerkiksi näytelmiä, illanviettoja, konserteja ja hengellisiä tilaisuuksia. Osan järjestivät varusmiehet itse, osan sotilaskoti, varuskunta tai ulkopuoliset tahot. Erityisesti sotavuosina oli hengellisiä aseveli-iltoja, viihdytyskiertueita ja teatterinäytöksiä.

Sotilaskoti palveli varusmiehiä ja varuskunnan väkeä kesään 1974 saakka, jolloin Savon prikaatin esikuntakomppania viimeisenä varusmiesyksikkönä siirtyi Karkialammelle. Ensin ”Sotku” vuokrattiin kaupungin nuorisotoimelle, ja myöhemmin vuonna 1986 se siirtyi kaupungin omistukseen.

Kuva 14. Karkialammen ”Sotku” tuli monelle ikäluokalle läheisineen tutuksi. Kuva: Sotamuseo.

Varuskunnan kasvaessa myös henkilökunnan määrä kasvoi ja asuntoja tarvittiin. Sodan jälkeen kaupunkia vaivasi paha asuntopula, ja niinpä osa henkilökunnasta asui Naisvuoressa (Viestikeskus Lokin tiloissa), Pitkäljärven parakeissa (jotka oli rakennettu Yhteysesikunta Nordille 1944), ulkorakennuksissa ja muissa tilapäisissä tiloissa. 1950-luvun puolivälissä valmistui kasarmin lähelle Tyrjänlinna, 50 asuntoa käsittänyt kerrostalo. Kolme vuotta myöhemmin valmistui Karkialinna ja 1960–70-luvuilla rivitaloasunnot parille kymmenelle perheelle Karkialammelle. Vanhan puukasarmialueen asunnot kunnostettiin 1980-luvun puolivälissä. Asuminen kasarmialueella ja sen läheisyydessä työsuhdeasunnoissa piti yllä tiivistä yhteisöä. Työsuhdeasuntojen määrä ja käyttö alkoi kuitenkin vähetä, ja puolustusvoimien palveluksessa olleet alkoivat ostaa omia asuntoja.

4.3 Metsäkasarmin elämää

Muutto kaupungin vanhalta kasarmialueelta Karkialammelle oli iso toiminnallinen muutos koko Savon prikaatille, sen henkilökunnalle, varusmiessukupolville, yhteistyökumppaneille ja Mikkelin kaupungille. Ajanmukaiset tilat majoitukseen, koulutukseen ja harjoitteluun, eri ase-lajien toimintaan, ruokailuun ja vapaa-ajan viettoon mahdollistivat ajassa muuttuvan varusmieskoulutuksen kehittämisen seuranneina vuosikymmeninä. Kasarmien pihoilta avautui harjoitusmaasto, ja ampumaradat olivat käden ulottuvilla.

Siirtovuosien aikana Mikkelin kaupunki laajeni Karkialammen lähelle: Siekkilä, Tusku, Karjalanharju ja Laurikkalanmäki asukkaineen kasvoivat kiinni varuskunta-alueeseen. Kaupungin keskustaan oli vain muutama kilometri. Osittain näistä syistä ja asumismuodon muutoksista johtuen Karkialammelle ei syntynyt prikaatin henkilöstön ja perheiden muodostamaa suurta yhteisöä korpivaruskuntien tapaan. Karkialinnan ja rivitalojen 54 asuntoon kuitenkin löytyi asukkaat. Alkuvuosina alueella toimi lastentarha. Kuntotalosta myös perheet saivat vuoroja, ja uimalaituri ja jääkiekkokaukalo rakennettiin. Vesitornin olympialaiset ja Kuntotalossa järjestetty pikkujoulu olivat varuskunnan yhteisiä perhetapahtumia.

Upseerikerho ja aliupseerikerho jatkoivat toimintaansa Vanhalla kasarmialueella Karkialammelle muuton jälkeenkin. Mikkelin Varuskunnan Upseerikerho ry ylläpiti kerhoravintolaa entiseen tapaan. Se oli vilkkaassa käytössä 1970-luvun lopulle, mutta toiminta hiipui 1990-luvun puolivälissä, jonka jälkeen toiminta siirtyi yksityiselle yrittäjälle. Aliupseerikerhosta tuli aluksi Mikkelin Toimiupseerit ry ja myöhemmin Mikkelin Päälystöyhdistys.

Sekä upseerien että toimiupseerien puoliset kokoontuivat omissa yhteisöissään. Upseerien rouvien Maanantai-kerho oli alun perin ompeluseura. Keskinäisen seurustelun lisäksi se järjesti erilaista ohjelmaa upseeripariskunnille ja näiden perheille sekä hankki kerhon somistukseksi erilaisia kalusteita ja muuta tarpeellista. Toimi- ja opistoupseerien rouvien kerhotoiminta oli samankaltaista.

1970-luvulta lähtien puolustusvoimat alkoivat avata oviaan muuhun yhteiskuntaan. Se näkyi kaikilla toiminnan tasoilla lähtien varuskuntien aidattomuudesta ja esimerkiksi urheilutilojen avaamisesta siviiliseuroille, tilojen esittelyistä erilaisille ryhmille ja ylipäänsä hakeutumisesta osaksi siviiliyhteiskuntaa.

Karkialampi keräsi varusmiehensä pääasiassa Keski-Suomesta sekä Pohjois- ja Etelä-Savosta. Kalevi Salovaara teoksessaan *Kaksi Vuosikymmentä Karkialammen taivalta, Savon Prikaati 1978–1998* kuvailee ”tyypillistä varusmiesainesta” 1970- ja 1980-luvuilla. *”1970-luvulla palvelukseen astunut ”maalaisalokas” oli aranoloinen, kotiinsa kiinteässä suhteessa elävä ja hieman umpimielinenkin nuorukainen. Kasarmielämään totuttautuminen vei aikaa ja sotilasäksiisin aakkosten omaksuminen vaati häneltä melkoisesti ponnistuksia. Positiivista hänessä oli myötämielinen asennoituminen asepalvelukseen yleensä ja verrattain terveet elämäntavat.”* Kaupungistumisen seurauksena maalaispojat alkoivat vaihtua kaupungin kasvatteihin. *”Kaupunkilaisalokas hoksasi nopeasti sotilaselämän kikkoja ja löysi ”lintsaamisen” mahdollistavia aukkoja jo koulutuksen alkuvaiheessa. Hän mukautui joustavasti kasarmielämään.”* Fyysinen kunto ja joukkuelajit olivat ”asfalttisotilaan” vahvuuksia maaseudun nuorukaisiin nähden.

Kuva 15. Sulkeiset olivat varusmiehen peruskoulutusta. Kuva: Sotamuseo.

Varusmiesten palvelusaika ja palvelukseen astumisjärjestys muuttuivat kahdesti. Vuonna 1989 palvelusajaksi 240 ja 330 päivää rinnalle tuli 285 päivää – muun muassa sotilaspoliisien palvelusajaksi. Samalla palvelukseen astuvien erien määrä väheni: kahden vuoden aikana palvelukseen saapui viisi erää aiemman kuuden sijasta. Järjestelmä ei ollut toimiva, ja vuonna 1998 siirryttiin kahden saapumiserän vuositahtiin. Palvelusaika oli miehistön tehtäviin koulutettavilla 180 päivää ja miehistön erityistaitoa vaativiin tehtäviin koulutettavilla sekä aseetonta palvelusta suorittavilla 270 päivää. Upseereiksi, aliupseereiksi ja miehistön vaativimpiin erityistehtäviin koulutettavat palvelivat 362 päivää.¹⁹ Varuskunnan ovet avautuivat myös naisille, kun näiden vapaaehtoinen palvelus alkoi vuonna 1996, jolloin heitä astui palvelukseen 41. Määrä vaihteli vuosittain.

Savon prikaatin varusmiestoimikunta aloitti vuonna 1975. Sen toimikausi oli aina puoli vuotta kerrallaan, ja tarkoituksena oli olla yhdysside ja varusmiesten äänitorvi prikaatin johtoon sekä järjestää palvelustovereille erilaisia palveluja ja tilaisuuksia.

Varusmiesten koulutusalueena oli tuhannen hehtaarin maastoalue. Ampumaharjoittelua tehtiin ensin Siekkilän ampumaradalla, josta toiminta siirrettiin kauemmas asutuksesta Kyrönpeltoon. 1970-luvulla koulutusta varten valmistuivat kiintorastiverkko, polttotaistelurata, linnoitettu joukkueen tukikohta, maastoajoura ja räjäytysalue. Myös urheilukenttä rakennettiin sekä 10 kilometrin hiihtoura, kahden kilometrin pururata sekä esterata. Ampumaleireillä käytiin Pahkajärvellä Mäntyharjun–Valkealan maastoissa ja myöhemmin myös Taipalsaarella. Sotaharjoituksia järjestettiin 1980-luvulle saakka, jonka jälkeen ne muuttuivat taisteluharjoituksiksi. Harjoitukset pidettiin 1990-luvun puoliväliin saakka metsissä, mutta sen jälkeen myös asutuksen lähistöllä.

Aina 1980-luvulle saakka joukkojen varustus oli vanhaa ja vaatimatonta. Sodan jälkeistä varustusta ”käytettiin loppuun”, ja kertoman mukaan se löysi hyvin usein tiensä juuri Savon prikaatiin. Harjoitusampumatarvikkeita oli vähänlaisesti, ja ”laukaus”- ja ”sarja”huudot olivat taistelijoille tuttuja. Kun pulaa selviteltiin, kävi ilmi, että harjoitusampumatarvikkeita ”ei ollut tilattu eikä noudettu”.²⁰ 1980-luvun loppuun mennessä varusteet oli uusittu, oli kyse sitten varusmiesten asusteista ja aseista tai esimerkiksi ajoneuvokalustosta.

¹⁹ Vuodesta 2013 lähtien palvelusajat ovat olleet noin 15 päivää lyhyemmät.

²⁰ Salovaara 1998, s. 56.

Uusien varuskuntien rakentamisessa otettiin huomioon alusta lähtien myös sotilaskotien tilatarve. Karkialammen varuskunnan sotilaskoti valmistui ja avattiin kesäkuussa 1960. Varusmiehet ja heidän omaisensa saivat ajanmukaiset väljät tilat ja sotilaskotiyhdistys ajanmukaisen keittiön välineistöineen. Sotilaskodissa oli kirjasto entiseen tapaan, ja vuosien kuluessa sinne hankittiin yleisöpuhelin, levysoitin ja levyjä sekä lopulta tietokone, jolla varusmiehet saattoivat esimerkiksi maksaa laskujaan.

1970-luvulla sotilaskoti laajensi varusmiehille suunnattua tarjottua ohjelmaa ja palveluja.²¹ Hyvä ja viihtyisä vapaa-ajanviettopaikka tarjosi kahvien ja munkkien lisäksi monipuolisia mahdollisuuksia kehittää itseään kirjallisuus- ja taideharrastuksissa, opiskella siviilielämää ajatellen ja hankkia yhteiskunnassa ja työelämässä hyödyllisiä taitoja. Tarjolla oli niin konekirjoituskursseja kuin kielikurssejakin, tapakasvatusta, perhekasvatusluentoja, ensiapukursseja ja liikenneturvatietoutta. Teknillisen oppilaitoksen ja kauppakorkeakoulun pääsykokeita varten järjestettiin tai tuettiin valmennuskursseja.

Kuva 16. Varusmiehen arki muuttui yhteiskunnan muuttuessa. Kuva: Sotamuseo.

²¹ Sotilaskotiyhdistyksen toiminta on ollut moninaista ja muuttunut ajan tarpeiden mukaan. Tässä tekstissä on nostettu esille vain muutamia pääkohtia lähinnä varusmiehille suunnatun toiminnan näkökulmasta.

Seuraavalta vuosikymmeneltä lähtien varusmiesten palvelusaika lyheni ja vapaa- ja lomakäytännöt muuttuivat. Tarve entisenlaiselle sotilaskotitoiminnalle väheni, kun varusmiesten vapaa-aika kului aiempaa enemmän varuskunnan ulkopuolella. Kysyntää löytyi kuitenkin elokuva-kerholle, valokuvauskerholle, shakkikerholle ja monelle muulle. Pizzasta tuli 1990-luvulla tärkeä uutuus sotilaskotitoiminnalle, nimittäin 1995 perustettiin pizzajaosto, jonka toimesta Sotkussa järjestettiin kuukausittain suuren suosion saaneita pizzailtoja. Sotilaskotiyhdistys kustansi tai osallistui merkittävään määrään erilaisia viihdetapahtumia, pääasiassa konsertteja laidasta laitaan, esimerkiksi iskelmää, rockia, klassista, poppia ja jazzia.

Sotilaskotiyhdistyksen toiminta varusmiesten palvelusajan viihtyvyyden takaamiseksi oli monipuolinen. Toiminnallaan se pyrki tuomaan ”kotia” osaksi palvelusaikaa – Sotkun palvelujen lisäksi hankittiin televisioita, radioita ja cd-soittimia, mikroaaltouuneja, kahvinkeittimejä ja jääkaappeja, verhoja ja joulukoristeita. Karkialammen lisäksi sotilaskoti liikkui kanttiiniautolla siellä, missä tarvittiin: sotaharjoituksissa, leireillä, urheilukilpailuissa sekä erilaisissa maanpuolustustapahtumissa.

Mikkelin maaseurakunnan kirkko oli ollut sotien välisenä aikana Mikkeliin sijoitettujen joukkojen sotilaskirkko. 1960-luvulla tehtiin aloite sotilaskappelin rakentamiseksi Karkialammelle ja perustettiin sitä varten yhdistys. Lahjoitusvaroin ja talkootyönä valmistunut kappeli vihittiin käyttöön vuonna 1980. Se oli Suomen ainoa maavoimien sotilaskappeli. Rakennuksen kirkollinen käyttö päättyi vuonna 2016.

LÄHTEET

Hassinen, E. & Lähde, H. 1987. Mikkelin kaupunki 1938. Historiallinen pienoismalli. Mikkelin kaupungin museoiden julkaisuja 4. Pieksämäki: Raamattutalo.

Häkkinen, R. 1999. Mikkelin lottahistoria. Mikkelin suojeluskunta ja Lotta Svärd -perinneyhdistys. Pieksämäki.

Kuujo, E. 1989. Entisajan Mikkeli. Mikkelin kaupungin vaiheita 1833–1917 2. painos. Mikkeli.

Maavoimien esikunta. 2023. Saatavissa: <https://maavoimat.fi/maavoimien-esikunta/tietoa-meista> [viitattu 31.7.2023].

Mikkelin Karkialammen rakennushistoriaselvitys. Jaakko Pöyry Infra, Maa ja vesi. 22.3.2006.

Mikkelin tarkka-ampujakasarmit. 2023. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Museovirasto. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1427 [viitattu 19.6.2023].

Peltola, Y., Salovaara, K. & Vauhkonen, P. 2006. Savon Prikaati Porrasalmelta Karkialammelle. Mikkeli: Savon Prikaati.

Polkupyöräpataljoona 3. 10-vuotisjuhlajulkaisu. 1931. Mikkeli.

Pyykkönen, H. & Pyykkönen, P. 2008. Mikkelin ortodoksinen sotilaskirkko: Pyhän suurmarttyyri Georgios Voittajan kirkko vuosina 1908–1958. Ortodoksi.net.

Salovaara, K. 1998. Kaksi vuosikymmentä Karkialammen taivalta – Savon Prikaati 1978–1998. Mikkeli: Savon Prikaatin Kilta ry:n julkaisuja III.

Salovaara, K. 1992. Mikkelin sotilaspiiri 1932–1992. Länsi-Savo Oy.

Salovaara, K. 2001. Kerhosta klubiravintolaksi. Mikkelin Varuskunnan Upseerikerho 1881–2001. Mikkeli.

Salovaara, K. (toim.) 2002. Wanhan väen kasarmeista jalkaväkimuseoksi. Jalkaväkimuseo 1982–2002. Mikkeli.

Ukkonen, P. 2014. Savon Sotilassoittokunnan historiaa 1918–2013. Porrassalmi VII, Etelä-Savon kulttuurin vuosikirja. Mikkeli: Savon sotilasperinneyhdistys Porrassalmi.

Wirilander, H. 1982. Mikkelin pitäjän historia vuoteen 1865. Mikkeli.

Väänänen, K. 1958. Mikkelin pitäjän Tuukkalan kasarmialueen vaiheita. Mikkeli: Savon Prikaati.

Väänänen, K. 1968. Puoli vuosisataa sotilaskotityötä. Mikkelin sotilaskoti ja sotilaskotiyhdistys 1918–1968. Mikkeli.

Väänänen, K. 1978. Savon prikaatin historiaa: Savon prikaatin ja sen perinnejoukkojen vaiheita Suomen itsenäisyyden ajalla; Mikkelin sotahistoriaa muinaisuudesta nykypäivään. Savon Prikaatin kilta.

Väänänen, K. 1998. Mikkelin sotilaskotiyhdistys 1968–1998. Mikkeli.

Väänänen, K. 2014. Mikkeli venäläisenä varuskunta-kaupunkina. Vapaussodan ja Itsenäisyyden Mikkelin Perinneyhdistys ry:n toimituksia 2. Mikkeli.

Äikäs, T. 2019. Liekkien nielemä Käkisalmi. Ruotuväki. Saatavilla: <https://ruotuvaki.fi/~liekkien-nielema-kakisalmi> [viitattu 19.6.2023].

XAMK
INSPIROI